

לכבוד שבת קדש - פרשת במדבר תשפ"ב

זוהב הארץ ההיא טוב - זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות - נכתב ע"י חגי צמיר

בקרוב העם דורשת הצבת גבולות ברורים. עצם הצורך לשים גדר מעיד על המשיכה החזקה ולמעשה על האפשרות הממשית לבוא ולגעת בקודש.

המדבר הוא המקום בו אדם מתפשט מנכסיו הגשמיים. הכל פתוח, המרחבים, הדמיון, היכולת להתרומם. לאור זאת, אולי נבין יותר, המילה 'מדבר' בעברית היא מאותו שורש של פעולת הדיבור (ד.ב.ר.). הדיבור הוא שמרומם את האדם.

כידוע, על הפסוק, וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: אומר התרגום **נופח באפוהי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא**. יכולת הדיבור היא שמאפשרת לאדם להתרומם, וליצור זברים חדשים. לקחת רעיונות מופשטים העולים מהשהייה במדבר, תוך התנתקות מחיי היום יום הגשמיים והתרוממות למחוזות עליונים.

המדבר הופך לדיבור, המילים מצטרפות לדיבורים ודיבורים הופכים לדברים, עד שהדיבור והשיחה זורמים בעוצמה כשיטפון. במדבר כוח המחשבה החופשית פושט לרוחב האופק המתוח בין ההרים והדיונות. אך עם התפשטות המחשבה אף גובר עומק הסיכון. שכן המדבר הוא מרחב חסר גבולות ברורים ונטול הגדרות יציבות. הוא מקום ללא מבני קבע וללא עיצוב תרבותי שמעגן ותוחם את הכוח היוצר לאפיקים בטוחים. הגג הארעי ומלא הפתחים לשמים כסך הסוכה מאפשר איחוד והתייחדות של האדם עם אלוהיו. מתוך כוחו של איחוד זה עולה הפרי, ראשית התבואה, עם ישראל הוא זרע הקודש ראשית התבואה. זהו דבר ה' המפעם באדם כמוזה היוצרת מחוזות חדשים. אך מקום החופש לדמיון היוצר הוא אף המקום בו הסיכונים גבוהים. שכן במדבר החזון אינו נמדד אל מול מציאות של הגשמה. לכן, במדבר נדרשת זהירות וזהו סוד המפקד והספירה "שאו, את-ראש כל-עדת בני-ישראל, למשפחתם, לבית אבתם--במספר שמות, כל-זכר לגלגלתם." (במדבר א:2) אנו מצויים לעשות סדר בתוך הערבוביה.

כך גם בליל הכלולות. זוג מתחיל את חייו המשותפים. הולך לבנות וליצור. להעמיד דור חדש, נשמות חדשות בעולם, חיים חדשים הנבנים מתוך דיבור. מתוך היכולת להתרומם ולעבור מהמְדַבֵּר אל הַמְדַבָּר. מחוסר הגבולות אל התא המשפחתי, איש לבית אבותיו, מסורת והמשכיות ללא ניתוק מיצירה חדשה מתפרצת. יצירה חדשה מתפרצת ללא ניתוק ממסורת והמשכיות העבר.

רבי שמעון אומר ג' כתרים הם. כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן. כתר תורה זה כתרו של

השבת אנו מתחילים לקרוא את החומש הרביעי מחמשת חומשי תורה. פרשה הנקראת תמיד לפני חג השבועות. שמות שונים נִתְּנוּ לספר "במדבר". שמו העברי הקדום היה "חֲמִישׁ הַפְּקוּדִים" (משנה יומא ז,א; מנחות ד,ג), לציין את המפקדים של שבטי ישראל בראשית הספר. כך הוא נקרא גם בתרגום השבעים (Aritomoy) Ἀριθμοί (מספרים) ובעקבותיו תרגום הוולגטה נקט בשם Numeri כך גם נקרא באנגלית Numbers בעבר הספר אף נקרא "וַיְדַבֵּר" על פי המילה הראשונה. כך למשל מביא התוספות יו"ט בשם רש"י על המשנה שהזכרנו ממסכת יומא. **שבחומש הפקידים - ספר 'וידבר' שמתחיל במנין של ישראל**. אך השם שנתקבע לספרנו הוא דווקא "במדבר" שהיא המילה החמישית שבפסוק הפותח "וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי, בְּאֹהֶל מוֹעֵד". כל שם והרעיון אותו הוא רוצה להדגיש. ננסה אולי להרחיב בכמה רעיונות.

מיד לאחר הקדשתו לנביא מצווה ירמיה הִלֵּךְ וַיִּקְרָא אֶת בְּאֲזֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמַר, כֹּה אָמַר ה', וְזָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ, אֲהַבֶּתְּ כָּל-לֵלֶיךָ לְכַתֵּב אַחֲרַי בְּמִדְבָר, בְּאַרְצָ לֹא זְרוּעָה (ירמיהו ב:2) דברים אלו מהדהדים אל ספר "במדבר" החובק את שנות נדודי ישראל במדבר. ירמיהו מדמה את הנדודים במדבר לא כמסע חתחתים אלא דווקא כערב כלולות, כזמן התייחדות בין החתן - ה', לבין הכלה - עם ישראל.

מענין לראות כאן הקדמת הרמב"ן לספרנו: **"אחר אשר ביאר תורת הקורבנות [בספר 'ויקרא']**, התחיל עתה לסדר בספר הזה המצוות שנצטוו בענין אהל מועד, וכבר הזהיר טומאת מקדש וקודשיו לדורות [ויקרא, ה]. עתה יגביל המשכן בהיותו במדבר כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד שם... והספר הזה כולו במצוות, שעה שנצטוו בהם בעמדם במדבר...". נראה כאילו אמר הרמב"ן - ספר במדבר וענייניו הן מצוות הקשורות באהל מועד לדור המדבר. אך אם נתבונן בעיון נראה כי מתוך דבריו עולה תפיסה מיוחדת לגבי הזיקה והקרבה בין אלהים לאדם. בספר 'ויקרא' מתואר מצב בו המקדש, משכנו של האל, עומד באזור שהגישה אליו מוגבלת ומתווכת על ידי הכוהנים במערכת שלימה של חוקי טהרה וקרבנות. לעומת זאת, כאן במדבר הפתוח, הנגישות אל האלוהים עשויה, או שמא עלולה, להיות בלתי-אמצעית. המידבר מזמן חדירה הדדית של הקודש לחול והחול אל הקודש ומגע בר-השגה בין האדם לבין האלוהים. כך מסבירים חז"ל את העובדה שמתן תורה התרחש דווקא במדבר. מדברי הרמב"ן עולה שהוא רואה בנגישות הזו אתגר, ואולי אפילו בעיה. שכן דווקא האפשרות לקרבה ואינטימיות בין האדם לאלוהים השוכן

משה שנאמר זכרו תורת משה עבדי אשר וגו' (מלאכי ג' כ"ב).
כתר כהונה זה כתרו של אהרן שאי אפשר ליגע בו שנאמר ברית
מלח עולם היא לפני ה' (במדבר י"ח י"ט). **כתר מלכות זה כתרו**
של דוד שנאמר הלא לכם לדעת כי ה' אלהי ישראל נתן המלוכה
לדוד (דה"י י"ג ה'). **כתר שם טוב עולה על גביהן. כל מי שזכה**
לתורה יבא ויטלנה. (אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק מח)

כהונה ומלכות יש בהם רציפות והמשכיות שמלמדת אותנו על העברה מדור לדור. אך ישנו כתר תורה, כתר השייך למשה, שהוא נתון לכולם. עם ישראל הוכתר בכתרים אלה המחברים בין המשכיות ומסורת ובחירה של כל אחד להיות מחובר לתורה, ועד יותר מזה לשם הטוב שאדם עושה לעצמו. כך חז"ל יסבירו את היעדרותם של בני משה מפקודי בני לוי, ובכלל מהתורה, על מנת ללמד אותנו שיעור חשוב והוא שכתר התורה מונח ומוצע לכל הדורש אותו. כתר התורה איננו שייך לבני משה בגלל ייחוסם.

כתר התורה הוא ששומר על עם ישראל לאורך הדורות. שני הכתרים האחרים, לצערנו, הורחקו מאיתנו במהלך ההסטוריה. כך דרשו חכמים: **"כתר כהונה וכתר מלכות תלויים על תנאי, כאשר יצאו ישראל לגלות נגזלו מהם שני הכתרים, ואילו כתר תורה עומד וקיים לעד"**.

ואולי מכאן עלינו ללמוד ערב יום ירושלים, כי כעת משחזרנו לארץ עלינו להחזיר את הכתרים שנגזלו – כתר מלכות – שלטון וריבונות, וכתר כהונה – מקדש על מכונו בירושלים.

המטייל בצפת ברובע היהודי העתיק מגיע במהלך שיטוטיו בסימטאות אל בית כנסת גדול ומפואר שנבנה במאה ה-16 כנראה – בית הכנסת ע"ש רבי יצחק אבוהב. מי שנכנס לתוך בית הכנסת לא יכול שלא להתפעל מיפי קישוטיו ועיטוריו. על פי המסורת, בית הכנסת קרוי על שמו של רבי יצחק אבוהב, מחבר הספר מנורת המאור, אולם סביר יותר כי בית הכנסת קרוי על שם רבי יצחק אבוהב מקסטיליה, שבין תלמידיו היה רבי יעקב בירב שעלה לארץ והתיישב בצפת. בקיר הדרומי, הפונה לירושלים, ממוקמים שלושה ארונות קודש. בארון הימני נמצא ספר תורה אשר נכתב על פי המסורת על ידי רבי יצחק אבוהב, ותלמידיו העלוהו לצפת. ספר זה נחשב לקדוש במיוחד שכן מספרים שכאשר רבי יצחק אבוהב כתב את הספר, הוא ירד וטבל במקוה 26 פעמים – כמנין הוי"ה, לפני כל פעם שכתב את שמו של הקב"ה בספר התורה.

ספר זה הוא אחד מהעתיקים שבספרי התורה המצויים בצפת, ובגלל קדושתו וחשיבותו, מוציאים אותו לקריאה בשלושה מועדים בלבד: ראש השנה, יום כיפור ושבועות. (כנגד

אותיות כ"ש"ר' – כיפור, שבועות, ראש השנה). ספר נוסף אשר נמצא בבית הכנסת הוא ספרו של רבי סולימאן אוחנה, מקובל שעלה לצפת מפאס שבמרקו והתחבר עם גורי האר"י. ספרים אלו העניקו לבית הכנסת משנה חשיבות, ולכן נהגו יהודי צפת לחגוג בו את ליל חג מתן תורה.

הנוסע שמחה בן יהושע מזאלאזיץ שביקר בצפת בשנת 1764, כתב כי עד לרעידת האדמה שהתרחשה ב-1759, שכן בית הכנסת במבנה אחר, צמוד לבית הכנסת האר"י הספרדי. בית הכנסת חרב לחלוטין ברעש, ומחוסר אמצעים לא שוקם. "ספר התורה של אבוהב" הועבר לבית הכנסת הגדול של קהילת הספרדים שנותר על תילו. למשימת העברת הספר נבחרו עשרה מבני הקהילה, ועל פי האגדה, איש מהם לא השלים את שנתו. במרוצת הדורות נשתכח מקומו של בית הכנסת המקורי, ושמו של בית הכנסת הגדול הוסב ל"בית כנסת אבוהב".

ברעידת האדמה בצפת שהתרחשה בשנת תקצ"ז (1837), חרב בית הכנסת, וכמו בשאר בתי הכנסת בצפת, רק הכותל הדרומי, שבו נמצא ארון הקודש בו מונח ספר התורה נותר בשלמותו; יהודי העיר ייחסו זאת לקדושתו של "ספר אבוהב".

העיטורים הבולטים נמצאים בכיפת בית הכנסת המעוטרת בסמלי שנים עשר השבטים, ובציורים של כלי נגינה ששימשו בבית המקדש. אחד המוטיבים המרכזיים הוא ציור של כתרים על פי המשנה שציטטנו קודם. אלא שכאן נכונה לנו הפתעה. אם במשנה מוזכרים ארבעה כתרים: כתר תורה, כתר כהונה, כתר מלכות, כתר שם טוב, הרי כאן בבית הכנסת מופיע יחד איתם כתר חמישי - כתר ייחודי; **כתר קרובה ישועה**.

בצידה הדרומי, הפונה לירושלים, של כיפת בית הכנסת מצוירת כיפת הסלע ותחתיו הכיתוב "מקום בית המקדש". הציור נמחק בשנת 2012 על ידי אלמונים, שלא ראו בעין יפה ציור שכזה בתוך בית כנסת. הציור המושחת שופץ ועבר רסטורציה חמישה חודשים לאחר מכן. כמו כן על קירות בית הכנסת תלויים ציורים של הציירת הארצישראלית, ציונה תג'ר, שתרמה 3 ציורים לבית הכנסת, בו הוריה נהגו להתפלל והיו חלק מחברי הקהילה. בית הכנסת וציוריו מופיעים על גב שטר ה-200 שקלים מסדרה ב' של השקל החדש.

אז מהמַדְבָּר אל המַדְבָּר, מהכתרים אל הישועה, כולם מציעים אותנו בדרך העולה אל ההר. **מהר הרצל אל הר המוריה**.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>